
การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมือง
ในจังหวัดเชียงใหม่

THE DEVELOPMENT OF EDUCATION MODEL
BY SUB-DISTRICT NON-FORMAL EDUCATION FOR
DEVELOPING THE AGING QUALITY OF LIFE SUB-URBAN
AREAS IN CHIANG MAI PROVINCE SUB-URBAN AREAS

เอกพจน์ เกษมกุลทรัพย์ และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา

CHIANG MAI
RAJABHAT
UNIVERSITY

การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

THE DEVELOPMENT OF EDUCATION MODEL BY SUB-DISTRICT
NON-FORMAL EDUCATION FOR DEVELOPING THE AGING QUALITY OF LIFE
SUB-URBAN AREAS IN CHIANG MAI PROVINCE SUB-URBAN AREAS

เอกพจน์ เกษมกุลทรัพย์ และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ (2) พัฒนาครู กศน.ตำบล ด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ กศน.ตำบล (3) ทดสอบและเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในสังกัด กศน.อำเภอหางดง ด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/ปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและ กรณียตัวอย่าง กศน.ตำบล ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล ครู กศน.ตำบล เจ้าหน้าที่งานส่งเสริมสวัสดิการชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 15 คน และสนทนากลุ่มเจาะจงผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ประกอบ พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและพัฒนา หลักสูตรการอบรมครู กศน.ตำบล ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษา เมืองประกอบคือ กศน.ตำบล กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ ภาควิชาเครือข่าย โครงสร้างการทำงานระดับอำเภอและระดับตำบล งบประมาณ รูปแบบหลักสูตรโครงการ/กิจกรรมและ ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ สำหรับระยะที่ 2 เป็นการศึกษาวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ได้แก่ 1) การฝึกอบรม ครู กลุ่มทดลอง จำนวน 2 คน โดยให้ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับผู้สูงอายุ การพาไปทัศนศึกษาดูงาน และให้ฝึกปฏิบัติกับ ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพผู้สูงอายุ วิทยากรกระบวนการ และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจากสถานการณ์จริง และคู่มือการพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและภายหลังการอบรม พบว่า ครูมีคะแนนด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ สูงกว่าก่อนการอบรม 2) ทดสอบและเปรียบเทียบ ผลการประเมินคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในสังกัด กศน.อำเภอหางดง ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษา ที่ได้พัฒนาขึ้นกับผู้สูงอายุของ กศน.ตำบล กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม จำนวน 115 คน แล้วนำผลการทดลองมาเปรียบเทียบผลระหว่างก่อนการทดลองและภายหลังการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่า t-test พบว่า ผู้สูงอายุทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการจัดการศึกษา ในด้านความรู้ มีคะแนนเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านทักษะ และ

ด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติ มีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกัน แต่หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการจัดการศึกษาฯ
ปรากฏว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติสูงกว่าเดิม และสูงกว่า
กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการศึกษา การศึกษานอกระบบ ครู กศน.ตำบล ผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิต เขตชนเมือง

ABSTRACT

The purposes of this research aimed to 1) develop Education Model by sub-district Non-formal Education in order to improve quality of life for aging in sub urban area in Chiang Mai. 2) develop Non-formal Education teachers in sub-district level in terms of knowledge, attitude and behavior/practice in educational management in order to improving quality of life for aging in sub-district level. 3) test and compare the evaluation's results of aging in experimental group and controlling group in Hang dong sub-district in term of knowledge, attitude and behavior/practice in order to improving quality of life for aging in sub urban area in Chiang Mai.

The researcher divided the research into 2 periods, the first one, was the study of contents, frameworks, related theories and case studies concerning sub-district Non-Formal Education which were successful in term of learning management for improving the quality of life of aging. The researcher collected the data by using in-depth interview from 15 people; the directors of Non-formal Education centers in district level, mayors of sub-district municipality, teachers, and local welfare support officers in Sub-district administrative organizations. The researcher also collected the data from 60 people by focus group. Then the researcher analyzed the results and developed those results to design the Development of the Education Model focus on the improving quality of life of aging and to develop the training course curriculum for teachers in Non-formal education in Sub-district level. The research results showed that education model were Sub-district Non-Formal Education, target of the Aging, networks, structure of working for district and sub-district levels, budget, curriculum model of project/activities, and indicators of the aging quality of life. The second period of the research were quasi experimental design: 1) the designing of teacher training courses for 2 teachers in experiment group by giving basic knowledge of aging, field trips, provide training with health professionals aging, the facilitator, practice in the real situations and handbook for teachers in order to improving the quality of life for the aging. The statistics were published as percentage scores, mean scores and compared between pre-test and post-test. The result showed that the teachers had higher mean scores in terms of knowledge, attitude and behavior/practice than before training. 2) Test and compare the evaluation's results of aging in experimental group and controlling group in Hang dong sub-district in term of learning management for improving quality of life of aging. The researcher experimented by using the Development of Education Model which has been developed for the aging in sub-district Non-formal Education. There were in total 115 people in experimental group and controlling group. The statistics were published as percentage scores, mean scores, standard deviation scores, and t-test scores. The result showed that both experimental group and controlling group were not different in term of knowledge, before they involved the Education Model. The mean scores of Attitude and behavior/practice aspect were different.

However, after they participated in Education Model. The researcher found that the aging in experimental groups had higher mean scores in terms of knowledge, attitude, and behavior/practice than pre experiment and higher mean scores in terms of knowledge, attitude and behavior/practice than the controlling groups who were not participated in.

Keywords: Education Model, Non-formal Education, Teachers in Sub-district Level, Aging, Quality of Life, Sub-Urban Areas

บทนำ

จากการศึกษาข้อมูลของผู้วิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนประชากรสูงอายุระหว่างปี พ.ศ.2543-2573 พบว่า ทุกช่วง 10 ปี สัดส่วนของประชากรสูงอายุทุกช่วงวัยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน สำหรับการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของ ประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ระหว่างปี พ.ศ.2549-2553 พบว่า ในจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ไม่นับรวมถึงกรุงเทพมหานคร เช่น จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ และอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีผู้สูงอายุจำนวนมาก โดยในปี พ.ศ.2553 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ในภาคเหนือ มีจำนวนผู้สูงอายุมากถึง 208,066 คน เป็นอันดับ 3 ของประเทศไทย รองจากนครราชสีมาและขอนแก่น (สมศักดิ์ ชุณหะวัณ, 2555: 21) และคาดว่าในปี พ.ศ.2573 เชียงใหม่จะมีจำนวนผู้สูงอายุ เป็นจำนวนมากถึง 416,132 คน จากปี พ.ศ.2557 ที่มีผลรวมประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 25 อำเภอ เป็นจำนวน 242,975 คน จากประชากรรวมทั้งจังหวัด 1,666,888 คน คิดเป็นร้อยละ 14.58 ดังสถิติประชากรในอำเภอที่มากกว่า 10,000 คนขึ้นไป ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สถิติจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปของอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจำนวนมากกว่า 10,000 คน พ.ศ.2557 (กรมการปกครอง, 2558)

อำเภอ	ประชากรรวมแต่ละอำเภอ (คน)	อายุ 60 ปีขึ้นไป แยกตามอำเภอ (คน)	ร้อยละ
เมือง	235,154	38,577	16.40
*สันทราย	123,817	17,379	14.03
สันป่าตอง	75,490	15,689	20.78
*สารภี	78,835	13,740	17.43
*สันกำแพง	80,080	13,361	16.68
ฝาง	112,439	12,746	11.33
*แม่ออน	87,605	12,529	16.71
*หางดง	81,635	12,037	14.74
จอมทอง	66,353	11,505	4.89
ดอยสะเก็ด	69,397	11,208	16.15
แม่แตง	74,968	11,810	15.75

หมายเหตุ * หมายถึงอำเภอที่อยู่ในพื้นที่เขตชานเมือง

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงจำนวนประชากรผู้สูงอายุเขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนมากและมีภาวะการเปลี่ยนแปลง เสื่อมสภาพ ด้านร่างกายและจิตใจหลายประการ เช่น การมีรายได้ค่อนข้างต่ำ ผู้สูงอายุหนึ่งในสามไม่เคยได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ มีโรคประจำตัวเรื้อรัง ผู้สูงอายุหนึ่งในสี่มีภาวะทุพพลภาพ ทำให้ต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุร้อยละ 5 อยู่ตัวคนเดียว และร้อยละ 18 อยู่ตามลำพังกับคู่สมรส ความจำเป็นของลูกหลานที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ ทำงานนอกบ้าน ทำให้ขาดแคลนคนดูแลช่วยเหลือยามเจ็บป่วย ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เป็นภาระสำคัญที่รัฐจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้หน่วยงานราชการหลายองค์กรดูแลช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549: 2-4)

ขณะที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีประกาศ เรื่อง กำหนดหน่วยงานผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม โดยกำหนดเป็นนโยบายและสั่งการให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “กศน.อำเภอ” ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่กระจายอยู่ครบทุกอำเภอทั่วประเทศ ได้จัดหรือบริหารจัดการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเป้าหมายจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ผ่านหน่วยจัดในแต่ละพื้นที่ตำบล ที่เรียกกันทั่วไปว่า กศน.ตำบล ทั่วประเทศ จำนวน 7,255 แห่ง ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ม.ป.ป.) ผลการดำเนินงานโดย กศน.ตำบลดังกล่าวประสบปัญหาหลายประการที่ต้องพัฒนาปรับปรุง เช่น ครู กศน.ตำบล ขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ขาดการยอมรับ จากกลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้อง ความคุ้มค่างบประมาณของรัฐ และผลจากการจัดกิจกรรมไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ตามวัตถุประสงค์ เป็นต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2555: 1-4) ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน พบว่า ปัญหาที่ทำให้หน่วยงานส่วนใหญ่ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการให้บริการที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากร ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน ปัญหาด้านการสื่อสาร ส่วนปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จ ประกอบด้วย ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการจัดการปัญหาด้วยตัวเอง มีวิทยากรหรือบุคลากรที่มีความรู้ประสบการณ์ มีความสามารถในการจัดกระบวนการและถ่ายทอดเนื้อหาที่ถูกต้อง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและเนื้อหา มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านพฤติกรรมกรอม และด้านพฤติกรรมกรเรียนรู้

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของ กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มการเพิ่มจำนวนและส่งผลกระทบต่อการบริหารการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งสภาวะการณปัจจุบันต่อเนื่องถึงภายหน้า โดยมีแนวทางการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร งานวิจัย บทความ สิ่งตีพิมพ์ สื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องและศึกษากรณีตัวอย่างผลการปฏิบัติงานของ กศน.ตำบล เขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ในการจัดกิจกรรมการศึกษามากำหนดรูปแบบแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติในการจัดการศึกษาของครู กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ กศน. ตำบล ในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการศึกษา โดยนำไปทดลองปฏิบัติกับ กศน.ตำบล กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดเพื่อศึกษาเปรียบเทียบแล้วนำผลการดำเนินการไปเผยแพร่แก่ กศน.ตำบล ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และ กศน.ตำบลอื่นๆ ที่สนใจนำรูปแบบวิธีการจัดการศึกษา และสื่อการสอนตามที่ได้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ เพื่อพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของครู กศน.ตำบล เป็นรูปแบบ/แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ บุคคล และองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะส่งผลดีต่อการจัดกิจกรรมดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชนและสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนผู้สนใจอื่นๆ ต่อไป

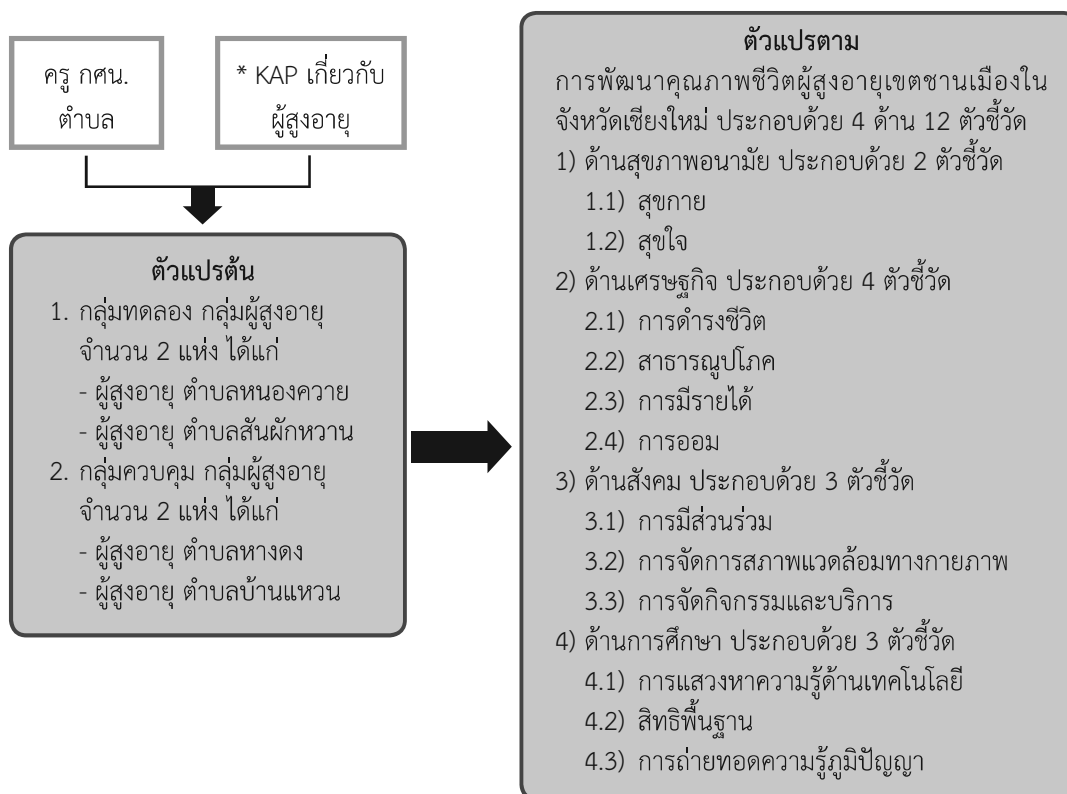
วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพครู กศน.ตำบล ด้านความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม/การปฏิบัติในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ กศน.ตำบล
3. เพื่อทดสอบและเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมในสังกัด กศน.อำเภอหางดง ด้านความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม/การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้สูงอายุก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โดย กศน.ตำบลทั้งกลุ่มทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ยจากการประเมินคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน
2. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โดย กศน.ตำบลมีคะแนนเฉลี่ยจากการประเมินคุณภาพชีวิตสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม
3. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โดย กศน.ตำบล เมื่อวัดคะแนนหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มทดลองจะมีคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นสูงกว่ากลุ่มควบคุม

กรอบแนวคิดการวิจัย

หมายเหตุ * K-Knowledge มีทักษะความรู้ในเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

A-Attitude มีความพร้อมและมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองมากขึ้น

P-Practice มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการปฏิบัติตัวเหมาะสมกับวัยที่สูงขึ้นส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัย (Research)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัญหาการวิจัยจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักการ แนวทาง ความรู้ ทักษะ และวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ กศน.ตำบล กรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 3 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาหลักการ แนวทาง และรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กศน.ตำบล จากผู้อำนวยการศูนย์ กศน.อำเภอ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่งานส่งเสริมสวัสดิการชุมชน และครู กศน.ตำบล ที่จัดหรือสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร่วมกับ กศน.ตำบลที่เป็นกรณีตัวอย่างความสำเร็จ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และศึกษาจากตัวแทนผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม

ระยะที่ 2 การพัฒนา (Development)

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จากการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำคู่มือจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดย กศน.ตำบลและดำเนินการฝึกอบรมครู กศน.ตำบลกลุ่มทดลอง มีการประเมินผล Pre-test, Post-test โดยใช้แบบวัดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม การปฏิบัติของครู กศน.ตำบล ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 นำรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไปดำเนินการกับ กศน.ตำบล กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม จำนวน 4 แห่ง

ขั้นตอนที่ 7 ประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กศน.ตำบล ก่อนเสนอให้มีการนำไปใช้จริง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างแบ่งตามขั้นตอนการวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยศึกษาจาก กศน.ตำบล ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ประสบความสำเร็จเป็นกรณีตัวอย่าง (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วย กศน.ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม กศน.ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง และ กศน.ตำบลยี่หว้า อำเภอสันป่าตอง โดยศึกษาจากครู กศน.ตำบล ผู้สูงอายุ และเครือข่ายที่ร่วมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ กศน.ตำบลดังกล่าว จำนวน 75 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จำนวน 3 คน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล จำนวน 3 คน ครู กศน.ตำบล จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่งานส่งเสริมสวัสดิการชุมชน จำนวน 3 คน องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน และผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน

ระยะที่ 2 ระยะทดลอง ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) เพื่อนำรูปแบบการจัดการศึกษา ที่ได้พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับ กศน.ตำบล ในพื้นที่อำเภอหางดง ซึ่งเป็นพื้นที่ชนเมืองที่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก มีชมรมผู้สูงอายุที่มีจำนวนสมาชิกร่วมกิจกรรมกับ กศน.ตำบลอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานกว่า 1 ปี มีผู้นำชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ มี กศน.ตำบลที่มีความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 2 แห่ง และกลุ่มควบคุม จำนวน 2 แห่ง โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ครู กศน.ตำบล จำนวน 4 คน ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายของ กศน.ตำบล จำนวน 115 คน ซึ่งผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสังเกต เป็นแบบที่ผู้วิจัยใช้บันทึกข้อสังเกตเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา เพื่อใช้ในการทดลองศึกษาวิจัย

2. แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบคำถามหลัก (Key Questions) เพื่อใช้สัมภาษณ์เชิงลึก โดยสอบถามความคิดเห็น ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาคนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล ครู กศน.ตำบล ผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่งานส่งเสริมสวัสดิการชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล ของ กศน.ตำบลที่ประสบความสำเร็จและเป็นกรณีตัวอย่าง การศึกษา โดยนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์หาค่าประกอบ และพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1

ฉบับที่ 2 แบบคำถามเพื่อสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group Interview) โดยสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจัดการศึกษาของ กศน.ตำบล กรณีตัวอย่าง ความสำเร็จ เพื่อนำมาประกอบการพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา และจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้กับครู กศน.ตำบล ที่เป็นกลุ่มทดลองก่อนนำหลักสูตรดังกล่าวไปเป็นแนวทางจัดการศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1

3. แบบวัดความรู้

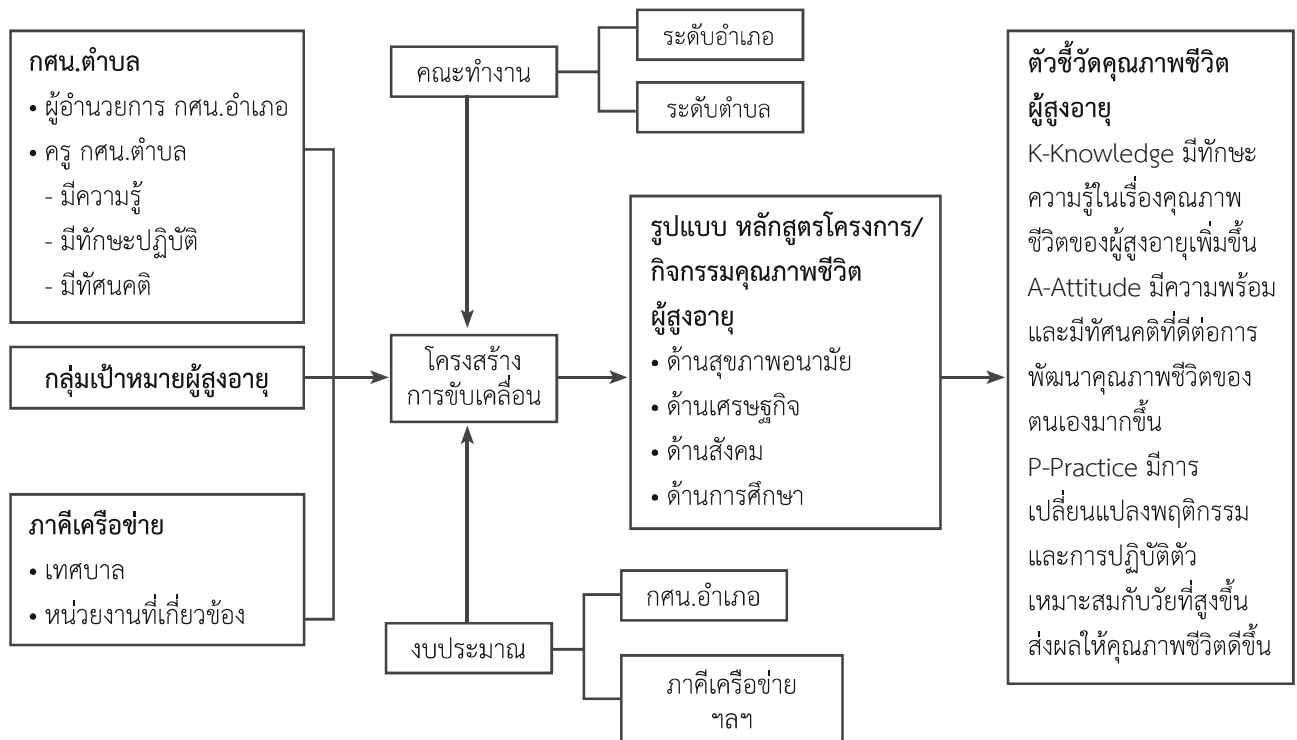
ฉบับที่ 1 แบบวัดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ของครู กศน.ตำบล ก่อนและหลังการอบรม ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2

ฉบับที่ 2 แบบวัดความรู้ เพื่อประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีลักษณะเป็นแบบวัดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ โดยประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ครอบคลุม 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการศึกษา ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษา มีองค์ประกอบ ได้แก่ กศน.ตำบล กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ภาควิเคราะห์ โครงสร้างการทำงานที่มีคณะทำงานระดับอำเภอและระดับตำบล งบประมาณ รูปแบบหลักสูตรโครงการ/กิจกรรมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องในเชิงส่งเสริมสนับสนุนระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีผู้อำนวยการ ศูนย์ กศน.อำเภอ มีความสนใจขับเคลื่อนงานการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ให้การสนับสนุนกำกับดูแล เพื่อให้ครู กศน.ตำบล มีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ในการจัดและประสานการจัดกิจกรรม ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

รูปแบบการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

จากรูปแบบการจัดการศึกษาฯ ดังกล่าว แสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมเป็นทีมงานระดับอำเภอ ระดับตำบล มีงบประมาณ สำหรับจัดกิจกรรมตามรูปแบบหลักสูตรโครงการ/กิจกรรมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องและมีตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างชัดเจน

2. ผลการพัฒนาศักยภาพครู กศน.ตำบล ด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ของ กศน.ตำบล ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 พบว่า ก่อนรับการอบรม ครู กศน.ตำบล มีคะแนนด้านความรู้ ร้อยละ 48.33 ภายหลังการอบรมมีคะแนน ร้อยละ 84.99 ระดับความรู้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 36.66 ขณะที่ด้านทัศนคติ ก่อนการอบรมมีค่าเฉลี่ย 2.30 ภายหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ย 4.80 เพิ่มขึ้น 2.50 และด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติก่อนการอบรมมีค่าเฉลี่ย 1.68 ภายหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ย 4.60 เพิ่มขึ้น 2.92 จะเห็นได้ว่าทั้งด้านความรู้ ทักษะ และด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติ มีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม แสดงว่า ครู กศน.ตำบลกลุ่มทดลองมีการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ บรรลุตามวัตถุประสงค์วิจัย

3. การเปรียบเทียบคะแนนของผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจากการทดสอบหลังการร่วมกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนทดลอง

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง

(1) คะแนนความรู้ คะแนนเต็ม 20 คะแนน

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
กลุ่มทดลอง	60	10.65	1.21	3.68	0.94 NS
กลุ่มควบคุม	55	10.47	1.16		

NS = Non-Significant

(2) คะแนนทักษะคิด คะแนนเต็ม 80 คะแนน

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
กลุ่มทดลอง	60	37.02	2.88	7.14	0.01**
กลุ่มควบคุม	55	30.98	5.57		

** = $p \leq 0.01$

(3) คะแนนพฤติกรรม/การปฏิบัติ คะแนนเต็ม 60 คะแนน

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
กลุ่มทดลอง	60	27.42	4.71	3.69	0.01**
กลุ่มควบคุม	55	24.22	4.50		

** = $p \leq 0.01$

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หรือทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความรู้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน สำหรับด้านทักษะคิด และด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติของกลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทำให้สมมุติฐานข้อ 1 ได้รับการยอมรับในส่วนของความรู้ แต่ส่วนของทักษะคิดและการปฏิบัติไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน

3.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม/การปฏิบัติของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังทดลอง

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม/การปฏิบัติของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

(1) คะแนนความรู้ คะแนนเต็ม 20 คะแนน

ระยะการเข้าร่วม	\bar{X}	S.D.	คะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (D)	t	Sig.
ก่อนการเข้าร่วม	10.65	0.09	6.45 (17.10-10.65)	-30.38	0.01**
หลังการเข้าร่วม	17.10	1.08			

** = $p \leq .01$

(2) คะแนนทัศนคติ คะแนนเต็ม 80 คะแนน

ระยะการเข้าร่วม	\bar{X}	S.D.	คะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (D)	t	Sig.
ก่อนการเข้าร่วม	37.02	2.88	27.95 (64.97-37.02)	-51.99	0.01**
หลังการเข้าร่วม	64.97	3.60			

** = $p \leq .01$

(3) คะแนนพฤติกรรม/การปฏิบัติ คะแนนเต็ม 60 คะแนน

ระยะการเข้าร่วม	\bar{X}	S.D.	คะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (D)	t	Sig.
ก่อนการเข้าร่วม	27.42	4.71	27.43 (54.85-27.42)	-37.96	0.01**
หลังการเข้าร่วม	54.85	1.97			

** = $p \leq .01$

D = Different (วัดผลหลังทดลอง-วัดผลก่อนทดลอง)

จากตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม/การปฏิบัติของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลองพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดย กศน.ตำบล พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยภายหลังการทดลองมากกว่า ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้น สมมติฐานข้อที่ 2 ได้รับการยอมรับ

3.3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

ตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม/การปฏิบัติของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

(1) คะแนนความรู้ คะแนนเต็ม 20 คะแนน

กลุ่มตัวอย่าง	\bar{X}	S.D.	คะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (D)	t	Sig.
กลุ่มทดลอง (N = 60)	17.10	1.08	6.45 (17.10-10.65)	12.06	0.01**
กลุ่มควบคุม (N = 55)	13.67	1.89	3.20 (13.67-10.47)		

** = $p \leq .01$

(2) คะแนนทัศนคติ คะแนนเต็ม 80 คะแนน

กลุ่มตัวอย่าง	\bar{X}	S.D.	คะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (D)	t	Sig.
กลุ่มทดลอง (N = 60)	64.97	3.60	27.95 (64.97-37.02)	18.35	0.01**
กลุ่มควบคุม (N = 55)	48.75	5.72	17.77 (48.75-30.98)		

** = $p \leq .01$

(3) คะแนนพฤติกรรม/การปฏิบัติ คะแนนเต็ม 60 คะแนน

กลุ่มตัวอย่าง	\bar{X}	S.D.	คะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (D)	t	Sig.
กลุ่มทดลอง (N = 60)	54.85	1.97	27.43 (54.85-27.42)	13.76	0.01**
กลุ่มควบคุม (N = 55)	43.62	5.97	19.40 (43.62-24.22)		

** = $p \leq .01$

D = Different (วัดผลหลังทดลอง-วัดผลก่อนทดลอง)

จากตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง พบว่า ผลคะแนนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้สูงอายุกลุ่มทดลองหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ เพิ่มขึ้นสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น สมมติฐานข้อที่ 3 ได้รับการยอมรับ และเมื่อพิจารณาจากคะแนนด้านทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองก่อนการทดลองและหลังการทดลอง แม้จะมีคะแนนเพิ่มขึ้นภายหลังการทดลองทั้งสองกลุ่มแต่คะแนนที่เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากของกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะจากเดิม 37.02 เพิ่มขึ้นเป็น 64.97 มีคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น 27.95 ส่วนคะแนนเฉลี่ยด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติ จากเดิม 27.42 เพิ่มขึ้นเป็น 54.85 มีคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น 27.43 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของ กศน.ตำบล ในการจัดกิจกรรม พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตลอดจนประโยชน์ของรูปแบบการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ตามรูปแบบที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น

การอภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดย กศน.ตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา และได้พัฒนาขึ้นจากการศึกษาค้นคว้ารายงานการวิจัย การศึกษาจากกรณีตัวอย่างความสำเร็จของ กศน.ตำบล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต จดบันทึกภาคสนาม และการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ กศน.ตำบล สามารถจัดการศึกษาและกิจการการเรียนรู้นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย มีองค์ประกอบสำคัญ คือ กศน.ตำบล ผู้สูงอายุ กลุ่มเป้าหมาย ภาคีเครือข่าย คณะทำงาน งบประมาณ รูปแบบหลักสูตรโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติ ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้สูงอายุ และผู้เกี่ยวข้องเป็นหัวใจของการขับเคลื่อน บุคลากรดังกล่าว ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอ ครู กศน.ตำบล บุคลากรจากหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติ ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กร ทั้งด้านการพัฒนาองค์ความรู้ การบริหารจัดการบุคคลและงบประมาณอย่างเหมาะสม และต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของระวี สัจจโสภณ (2553: 474-475) ที่พบว่า การทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองเท่าที่จะทำได้ ต้องมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม ประกอบด้วย ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ ทักษะ ปรับเปลี่ยนจากการมองว่าผู้สูงอายุไร้ประโยชน์ อ่อนแอ มีแต่การป่วยไข้ เป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม ปรับระบบคิดจากการสงเคราะห์ เป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้การศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตเกี่ยวกับการปรับตัว การมีส่วนร่วมกำหนดสภาพปัญหาความต้องการผู้สอนจากหน่วยงานเครือข่ายต้องมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ทำหน้าที่เป็นคนกลางสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การรวมตัว การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

สำหรับการพัฒนาศักยภาพครู กศน.ตำบล ด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติ ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยซึ่งมีสถานภาพเป็นผู้บริหารสถานศึกษา กศน.อำเภอ เป็นเวลานานกว่า 22 ปี สามารถกล่าวได้ว่า ครู กศน.ตำบล โดยทั่วไปมีข้อจำกัดด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม/การปฏิบัติด้านการจัดการศึกษา เนื่องจากมีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน ประกอบกับหน่วยงานต้นสังกัดจากส่วนกลางไม่ได้วางแผนพัฒนาบุคลากรเหล่านี้ ให้ความรู้พื้นฐานที่สอดคล้องกับลักษณะงานจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุก่อนเข้าทำงาน และระหว่างปฏิบัติงานแต่อย่างใด การดำเนินงานดังกล่าวตามพันธกิจองค์กรตั้งแต่ พ.ศ.2555 ที่ผ่านมามีประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเชิงปริมาณ คือ ครู กศน.ตำบล เป็นผู้จัดหรือประสานการจัดกิจกรรมการอบรมแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่รับผิดชอบปีละจำนวน 10 คน ต้องงบประมาณที่ได้รับจัดสรรปีละ 1,500 บาท แต่ไม่อาจเข้าถึงเป้าหมายเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา กศน.ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง กศน.ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม และ กศน.ตำบลห้วย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ประสบความสำเร็จเป็นกรณีตัวอย่าง (Best Practice) พบว่า แม้ครู กศน.ตำบล มีข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้นแต่สามารถพัฒนาศักยภาพในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุได้ โดยการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับผู้สูงอายุ และเครือข่ายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาศักยภาพครู กศน.ตำบล ที่เป็นกลุ่มทดลองในการวิจัย โดยการอบรมให้ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับผู้สูงอายุ การพาไปทัศนศึกษาดูงาน จาก กศน.ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง กศน.ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม และกศน.ตำบลห้วย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และให้ฝึกปฏิบัติกับผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพผู้สูงอายุ วิทยากรกระบวนการและนันทนาการ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจากสถานการณ์จริง ตลอดจนการจัดทำหนังสือคู่มือการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดย กศน.ตำบล สำหรับใช้เป็นแนวทาง ซึ่งจากการกำกับ ติดตามผลการปฏิบัติของครู กศน.ตำบล ที่เป็นกลุ่มทดลอง โดยการสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องระหว่างดำเนินการวิจัย พบว่า ครู กศน.ตำบล มีพัฒนาการด้านความรู้ ทักษะ และการประพฤติ/ปฏิบัติต่อผู้สูงอายุโดยลำดับ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบและกระบวนการพัฒนาศักยภาพครู กศน.ตำบล ในการวิจัยครั้งนี้ส่งผลต่อการยกระดับศักยภาพครู กศน.ตำบล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพนธ์ โอทกานนท์ และคณะ (ม.ป.ป.: 71) เรื่องการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะการจัดการความรู้เสริมสร้างสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ที่พบว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ และมีความพึงพอใจ ตลอดจนการนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำเนินการได้โดยการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา และเรียนรู้จากสถานการณ์จริง

ในส่วนของผลการทดลองตามสมมุติฐานการวิจัย พบว่า ก่อนการทดลองผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความรู้ไม่แตกต่างกัน แต่การที่ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าทางด้านทักษะและการปฏิบัติ ผู้วิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานของครู กศน.ตำบล กลุ่มทดลองที่มีลักษณะการทำงานใกล้ชิดชุมชน ทำงานร่วมกับเครือข่ายบ่อยครั้ง การมีความคุ้นเคยและปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อเฟื้อระหว่างครู กศน.ตำบล ประกอบกับผู้นำท้องถิ่นของผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีความสนใจให้ความสำคัญกับงานผู้สูงอายุในชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการรวมตัวของผู้สูงอายุ ในระดับหมู่บ้าน ตำบล ในลักษณะโรงเรียนผู้สูงอายุ ตลอดจนมีการประสานงานการขับเคลื่อนกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุร่วมกับ กศน.ตำบล และเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นเหตุผลให้ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองด้านทักษะ และด้านพฤติกรรม/การปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มควบคุม

สำหรับการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังของกลุ่มทดลองโดยมีสมมุติฐานว่า ผลคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง และพบว่าเป็นไปตามสมมุติฐาน ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การที่จัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจตามเนื้อหาสาระที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ การดำเนินการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ โดยวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญ มีเทคนิควิธีการที่เหมาะสม การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เสนอความต้องการในการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ มีการผสมผสานเนื้อหาทฤษฎีกับการปฏิบัติ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกผ่อนคลายและมีความพึงพอใจกับการได้เข้าร่วมกิจกรรม ย่อมส่งผลต่อแรงจูงใจให้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการยอมรับและคุ้นเคยกับการฝึกปฏิบัติจนกลายเป็นอุปนิสัย การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน จากระบบจึงเกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความยินยอมพร้อมใจกลายเป็นอุปนิสัยดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยภายหลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องตามข้อค้นพบของอาชีวนา รัตนอุบล และคณะ (2555: 19-21)

ซึ่งพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในวัยสูงอายุที่มีเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย การปรับตัวทางสังคมและจิตใจ การเรียนรู้โดยผู้สูงอายุ ชุมชนและเครือข่าย มีส่วนร่วมกำหนดเนื้อหา มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีงบประมาณและวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ สามารถนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีได้

ในส่วนของผลการวิจัยภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นกว่าผู้สูงอายุกลุ่มควบคุม ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การที่ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองมีคะแนนเพิ่มสูงกว่ากลุ่มควบคุมมีหลายเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและขอเสนอไว้ 2 ประการ คือ

1) สถานศึกษา กศน.อำเภอ โดยผู้อำนวยการศูนย์ กศน.อำเภอ ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ หรือความจำเป็นที่ต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หรือความจำเป็นที่ต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาดังกล่าว ตามนโยบายของรัฐบาลที่สั่งการผ่านหน่วยงานต้นสังกัด และพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จได้ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพการทำงานของครู กศน.ตำบล เมื่อครู กศน.ตำบลได้รับการพัฒนาสมรรถนะการทำงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่ตั้งของ กศน.ตำบล จึงได้รับการยอมรับจากผู้สูงอายุและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้สูงอายุที่ให้การยอมรับและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จึงมีการพัฒนาตนเองด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม การปฏิบัติตน มีระดับความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติที่มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มควบคุมที่ขาดโอกาสเติมเต็มในสิ่งเหล่านี้

2) รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุทั้งด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการศึกษา ระหว่างดำเนินการทดลองมีความเหมาะสม สร้างความพึงพอใจแก่ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้มีความรู้ความเข้าใจนำไปสู่การปฏิบัติมากกว่าก่อนการทดลอง เมื่อมีการประเมินผลภายหลังการทดลอง จึงมีส่วนทำให้คะแนนเฉลี่ยเพิ่มสูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มควบคุม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 กศน.จังหวัด และ กศน.อำเภอ ควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครู กศน.ตำบล ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติงานจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

1.2 กศน.จังหวัด ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ กศน.อำเภอ นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการฝึกอบรมนักศึกษา กศน.ให้เป็นอาสาสมัคร กศน.ตำบล ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบการจัดการศึกษา โดย กศน.ตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการวิจัยเพื่อต่อยอดในเรื่องดังต่อไปนี้

2.1 ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง และเครือข่ายผู้สูงอายุเขตภาคเหนือตอนบน

2.2 ควรศึกษาเรื่อง การปรับตัวของผู้สูงอายุในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2558. สถิติจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปของอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจำนวนมากกว่า 10,000 คน พ.ศ.2557. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.dopa.go.th> (2 มิถุนายน 2558)
- ประนอม โอทกานนท์ และคณะ. ม.ป.ป.. การพัฒนาหลักสูตรอบรมทักษะการจัดการความรู้ ด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ. รายงานวิจัยคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ระวี สัจจโสภณ. 2553. แนวคิดทางการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะพลติพลังในผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. 2549. แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. 2555. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญ กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. ม.ป.ป.. การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในปัจจุบัน. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://panchalee.wordpress.com/2010/12/21/nfe_ac1/ (15 มกราคม 2558)
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. 2555. การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ. วารสารครุศาสตร์. 40(1): 14-28.

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

